

Polonia University in Czestochowa

INNOVATIVE PATHWAY FOR THE DEVELOPMENT OF MODERN PHILOLOGICAL SCIENCES IN UKRAINE AND EU COUNTRIES

Scientific monograph

Volume 1

*Recommended for printing and distribution via Internet
by the Academic Council of Baltic Research Institute
of Transformation Economic Area Problems according
to the Minutes № 1 dated 28.02.2022*

REVIEWERS:

Oksana Babelyuk, Prof, Dr. habil., Polonia University in Czestochowa;

Andrzej Krynski, Prof. PhD, ThDr., Dr h.c. mult., Rector of Polonia University in Czestochowa;

Dr. **Pawel Levchuk**, Assistant Professors, Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences.

Innovative pathway for the development of modern philological sciences in Ukraine and EU countries : Scientific monograph. Volume 1. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2022. 616 p.

CONTENTS

SECTION 1. THE IMPACT OF THE PANDEMIC ON ONLINE COMMUNICATION: TRANSFORMING SOCIAL MODELS OF COMMUNICATIVE BEHAVIOR (Albota S. M.)	1
1. The problem's prerequisites emergence and the problem's formulation.....	2
2. The analysis of existing methods for solving the problem and formulating a task for the optimal technique development	3
3. The linguistic features of the ongoing pandemic internet communication.....	8
4. The linguistic and semantic peculiarities of the ongoing vaccination communicative models	12
SECTION 2. INTEGRATED METHODS FOR STUDYING FOCUSING ADVERBS IN MODERN AND HISTORICAL ENGLISH CORPORA (Andrushenko O. Yu.).....	26
1. Criteria and methods for detecting focusing adverbs in synchronic and diachronic English corpora.....	28
2. Analysis of focusing adverbs positional variability in the English sentence.....	35
3. Distributional analysis for identifying focusing adverbs in their post-position to Focus constituents.....	45
SECTION 3. TO THE QUESTION OF THE STUDY OF PROPER NAMES IN FAIRY-TALES (Aponenko I. M.).....	55
1. Russian literary onomastics as a division of the science dealing with proper names.....	56
2. Folklore onomastics and the relevancy of its detachment as an independent science	70
SECTION 4. NOTE TAKING FOR CONSECUTIVE INTERPRETING: CHALLENGE OF TEACHING, SUCCESS OF PERFORMING (Afonina I. Yu.)	84
1. A brief review of note-taking in consecutive interpreting: the linguistic nature of a notation.....	86
2. Consecutive interpretation techniques and basic note-taking principles.....	90
3. Teaching consecutive note-taking.....	102

SECTION 5. CLIPPING CONCEPTUAL MODELS AS A KIND OF MENTAL-ORIENTED MODEL OF SECONDARY SEMIOSIS AND COGNITIVE-SEMANTIC UNIVERSALS IN RELATED LANGUAGES (Balaban O. O.)	111
1. Clipping conceptual models of cognitive-semantic universals in related languages	112
SECTION 6. ARTISTIC MODELING OF THE IMAGE OF OPRYSHK AS A PEOPLE'S BUTCHER OF THE CARPATHIAN REGION IN THE WORKS OF URAINIAN WRITERS OF THE EARLY XX CENTURY (Bykova T. V., Osmak N. D.)	134
1. Literary opryshkiana of the early XX century: historical and folklore sources, features of their interpretation	134
2. Oleksa Dovbush as an example of an "ideal" national avenger in the works of H. Khotkevych and V. Shchurat	145
SECTION 7. PECULIARITIES OF TRANSLATING SENSORY WORDS INTO ENGLISH BASED ON THE EXAMPLE OF THE NOVEL BY M. MATIOS "SWEET DARUSYA" (Bovt A. Yu.).....	159
1. Defining the essence of sensory words and their role in fiction	160
2. Peculiarities of using sensory words in the novel by M. Matios "Sweet Darusya" and their translation into English	165
« SECTION 8. "MIRROR STAGE" IN THE HISTORY OF DRAMATIC ANTHOLOGIES OF MODERN UKRAINE (2003 – PRESENT) (Bondareva O. E.).....	187
1. Publishing projects of European drama in Ukrainian translations: mosaic of approaches, applications for publishing series, the first successful drama anthologies and project cases	188
2. Case of the open drama series (open anthology) "Theatrical Collection" by Anetta Antonenko Publishing House	201
SECTION 9. MISUNDERSTANDING IN THE DISCOURSE OF FAMILY COMMUNICATION: LINGUISTIC ASPECT (Brovkina O. V.).....	216
1. Strategies and tactics of communication in the English family discourse.....	217
2. Misunderstanding as a type of interpretation in the English family discourse.....	228

SECTION 10. IMPERATIVES OF TODAY AND TRANSLATION: FROM A TRANSLATION THEORY TO THE UNIVERSITY TRANSLATION CLASSROOM (Vakhovska O. V.)	242
1. Communication, image thinking, and translation: an evolutionary perspective	244
2. Interpretation as part of professional competence in students of translation	247
3. A translation theory that accounts for image thinking in interpretation	249
4. Communication with words and the role inner word forms play in it....	253
5. Inner word forms as seed images and their role in interpretation	256
6. Translation from Ukrainian into English today: what language do we actually translate from?	258
7. Etymological analysis and making a translation classroom into a laboratory	261
SECTION 11. PHILOSOPHY OF AMERINDIAN RITUAL DANCES IN LINGUOSEMIOTIC INTERPRETATION (IN MODERN PROSAIC AMERINDIAN LITERARY TEXTS) (Volkova S. V.)	268
1. Literary image as an element of sign system	269
2. Philosophy of Amerindian Ritual Dance as a Linguosemiotic Construct	277
SECTION 12. THEORETICAL BASIS OF METAPHOR RESEARCH IN METHODOLOGICAL DISCOURSE (Haieva P. O.)	298
1. Cognitive-discursive aspect of the study of metaphor	298
2. Cognitive concepts of the study of metaphor	299
3. Linguocognitive concepts of the study of metaphor	304
4. Conceptual Analysis and Metaphorical Modeling	308
5. Discourse as a category of cognitive linguistics. Conceptualization in methodological discourse.....	315
SECTION 13. THE INTERTEXT OF CHARLES BAUDELAIRE'S POETRY AS THE UNIVERSAL LANGUAGE OF THE AUTHOR'S TYPOLOGY OF IDENTITIES (Halchuk O. V.)	326
1. The world as text in the work of Charles Baudelaire and the typology of identities.....	327
2. The intertextual peculiarity of the identification of the "I am a witness of the era fin de siècle"	332
3. The self-definition of the author's "I am a cursed poet" and «I am a singer of the "flowers of evil"» through the prism of intertext.....	338

SECTION 14. CHARACTERISTICS OF THE CHARACTERS OF FEMALE IN NOVEL OF ELIZY OZHESHKO “OVER THE NEMAN” (Handziuk O. M.).....	354
1. Positive images of female in the novel	355
2. Negative images of female in the novel.....	368
SECTION 15. DOCUMENT IN THE COMMUNICATION SYSTEM OF A MODERN INFORMATION INSTITUTION: TRANSFORMATION AND FURTHER DEVELOPMENT (Dankevych Yu. V.).....	382
1. Prerequisites for the transition from traditional paper to modern electronic document	383
2. Analysis of the function of the electronic document in the communication system of enterprises of different forms of ownership	393
SECTION 16. PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMATION OF THE INTERCULTURAL COMMUNICATION OF LAW STUDENTS (Demchenki D. I.)	408
1. The problems prerequisites emergency and the problem’s formations.....	408
2. The analysis of existing methods for solving the problems and for mulating the task for the optimal technique development.....	409
SECTION 17. THE TRADITIONAL IMAGE OF HAMLET: VARIOUS ASPECTS OF INTERPRETATION (Duchyminska (Horenok) H. Yu.).....	435
1. Literary discussion about traditional plot-image material	436
2. The image of Hamlet and its life over the course of time	445
SECTION 18. LOVE VERSUS WAR IN THE NOVEL BY ERNEST HEMINGWAY “A FAREWELL TO ARMS” (Diadechko A. M.)	462
1. The plot and the portrait of the two main characters of “A Farewell to Arms”	463
2. Background and publication history of the novel.....	472
3. E. Hemingway’s philosophical and existential views and their projection on the novel story	476
4. E. Hemingway’s language and writing style in “A Farewell to Arms”.....	480

SECTION 19. TYPES OF COGNITIVE METAPHOR	
IN HILLARY CLINTON’S SPEECHES (Erlikhman A. M.)	489
1. Cognitive metaphor in political discourse.....	490
2. The analysis of dominant types of metaphors in H. Clinton’s speeches	493
SECTION 20. A RITUAL GENRE OF A CHRISTMAS MESSAGE AS A POTENT MEANS OF INFLUENCING AN ADDRESSEE	
(Yemelyanova O. V.).....	516
1. Addressability and the ritual genre of a Christmas message.....	520
2. Precedent texts and names in a Christmas message	525
3. Key concepts, stylistic and rhetorical strategies in the pursuit of influencing an addressee.....	530
SECTION 21. DISCOURSE AS A PHENOMENON OF CULTURE	
(Zaitseva M. O.).....	544
1. Culture as a mediating system in the study of discourse.....	545
2. Confrontation as a cultural dominant of modern society	549
3. The notion of persuasiveness	552
4. The notion of suggestiveness	558
5. The notion of coercion	564
SECTION 22. COMMUNICATIVE AND PRAGMATIC SPECIFICITY OF MODERN GERMAN ANECDOTE (Zubach O. A.)	
1. Anecdote as a linguistic phenomenon.....	577
2. Anecdote as a pragmatic phenomenon.....	585
3. Anecdote as a linguocultural phenomenon	591

НЕПОРОЗУМІННЯ У ДИСКУРСІ РОДИННОГО СПІЛКУВАННЯ: ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Бровкіна О. В.

ВСТУП

Родина – важлива ланка суспільства, первісна форма спільного існування людей. Проблеми форми та організації міжособистісної взаємодії в родині перебувають у центрі уваги дослідників у галузях філософії, психології як інституту, основною рисою якого є плюралізм, співіснування багатьох різновидів сімейних формацій, а також родинне спілкування, що є діяльністю, спрямованою на формування толерантних міжособистісних стосунків.

Актуальність теми визначається застосуванням новітніх підходів сучасної філології до аналізу структурних, семантичних та прагматичних аспектів мовленнєвих практик інтерактивних англомовного родинного дискурсу з урахуванням відмінностей учасників комунікативного акту та ситуацій, під час яких виникає помилкова інтерпретація повідомлення. Актуальність проблеми підсилюється необхідністю визначення стратегій і тактик під час конфліктної ситуації, що виникає внаслідок конфронтуючих поглядів комунікантів родинного дискурсу.

Об'єктом дослідження є сучасний англомовний родинний дискурс у ситуації непорозуміння. Предметом дослідження безпосередньо виступають структурно-семантичні та прагма-дискурсивні характеристики реалізації непорозуміння в англомовному родинному дискурсі.

Мета роботи – з'ясувати засоби реалізації непорозуміння як типу інтерпретації та чинники, що впливають на неправильне розуміння повідомлення мовця у комунікативному просторі англомовного родинного дискурсу.

Досягнення сформульованої мети передбачає розв'язання таких завдань:

- здійснити теоретичний аналіз понять «родина», «дискурс» та «дискурс родинного спілкування»;
- виявити лінгвокомунікативні ознаки непорозуміння в родинному дискурсі на прикладах англомовної комунікації;

- дослідити чинники, які впливають на мовленнєву поведінку мовців у ситуації непорозуміння;
- проаналізувати стратегії і тактики конфлікту в англomовному родинному дискурсі;
- виявити структурно-семантичні та комунікативно-прагматичні особливості реалізації непорозуміння в англomовному родинному дискурсі.

Методологічна база дослідження охоплює лінгвістичний описовий метод, втілюючи зовнішню інтерпретацію для класифікації різновидів мовленнєвого впливу у певній комунікативній ситуації (опис гендерних та вікових стратегій, виходячи з особливостей комунікативної поведінки учасників комунікації). У роботі використані й загальнонаукові методи, такі як: індукція (формування висновків на основі аналізу конкретного матеріалу), що дає можливість з'ясувати різновиди непорозуміння та його характерні риси; контекстуальний аналіз (виявлення форм непорозуміння на семантичному рівні); прагматичний аналіз (розбір комунікативних намірів мовця) та конверсаційний аналіз (дослідження ситуації та її мети в комунікативному акті).

1. Стратегії і тактики спілкування в англomовному родинному дискурсі

Дослідження проблем сім'ї становить теоретичний інтерес для соціальної філософії, соціології, історії, психології, мовознавства та інших гуманітарних наук.

З погляду філософії сім'я є складним соціокультурним явищем. Вона представляє собою практично всі аспекти людської життєдіяльності та виходить на всі рівні соціальної практики: від індивідуального до суспільно-історичного, від матеріального до духовного.

У своїй праці «Політика» Арістотель писав, що сім'я – це форма спілкування. Він вважав, що необхідність спонукає з'єднуватися попарно тих, хто не може існувати один без одного, – жінку і чоловіка з метою продовження потомства, і це з'єднання зумовлюється не свідомим рішенням, а залежить від природного прагнення, притаманного й іншим живим істотам та рослинам, залишити після себе іншу подібну собі істоту¹.

¹ Арістотель. Політика. Москва, 1983. 400 с.

Сім'я – це спільнота, заснована на шлюбі подружжя (батька, матері) та їхніх неодружених дітей (власних та усиновлених), пов'язаних духовно, спільністю побуту та взаємною моральною відповідальністю.

Родина – група людей, що складається з чоловіка, жінки, дітей та інших близьких родичів, які живуть разом; сім'я, сімейство, застаріле – челядь, діалектичне – посімейство, розмовне – хата, домашні – така група людей, котра перебуває в одному приміщенні².

Родину тлумачать як сукупність близьких родичів, котрі разом проживають; батьки з дітьми, одружений син чи заміжня донька, які проживають окремо, становлять вже окрему сім'ю; родина – спільнота людей, об'єднаних на основі шлюбних і кровних зв'язків, що складається з чоловіка, жінки, дітей та інших близьких родичів, які живуть разом, ведуть спільне господарство і між якими встановлюються багатосторонні стосунки: між чоловіком та дружиною, батьками і дітьми, братами та сестрами й іншими родичами³.

У психології дослідження родинних стосунків включають: вивчення факторів, що впливають на якість шлюбу, цикл розвитку родини, рольову структуру родини, розподіл влади між членами родини, спілкування у родині, настанову на шлюб і родину, детермінанти вибору шлюбного партнера, психологічні особливості батьків та дітей.

З погляду соціології родина розглядається як група людей, пов'язаних сімейно-родинними відносинами. Соціологія родини пов'язана із соціологією особистості, але досліджує особистість насамперед крізь призму соціокультурних внутрішньосімейних ролей, крізь призму родинної приналежності особистості. У соціології родини особистість представляє собою не абстрактну тілесну форму, але саме чоловіка або дружину, батька або матір, брата або сестру, сина або дочку.

Сім'я – один із найдавніших соціальних інститутів: вона виникла в надрах первісного суспільства значно раніше за класи, нації і держави⁴.

² Словник синонімів української мови: понад 2500 синонімічних гнізд / О.С. Вусик. Тернопіль, 2013. С. 305.

³ Бровкіна О.В., Баранова С.В. Родина vs дискурс: *Психолінгвістика*. 2019. Т. 25 (2). № 2. С. 31.

⁴ Ibid.

Соціологи досліджують сімейно-родинні форми сумісного проживання малої групи людей, родинний спосіб життя, порівняно з холостяцьким, особливості виховання дітей.

Історики вважають, що у процесі розвитку відносини сім'ї та суспільства, сім'ї й особистості систематично змінювалися, насамперед під впливом панівного у певному соціумі способу виробництва, способу життя і суспільних відносин. Прогрес суспільства значною мірою був пов'язаний з усуненням (зменшенням) дискримінації жінок на виробництві, у соціальній і духовній сферах, у шлюбному законодавстві, з істотною зміною функцій сім'ї, створенням умов для удосконалювання шлюбно-сімейних відносин, підвищення їхнього виховного потенціалу⁵.

Аналіз родини як інституту має свою специфіку, оскільки вчених цікавлять насамперед зразки чоловічої і жіночої сімейної поведінки, визначені ролі в родині, особливості формальних та неформальних норм і санкцій у сфері шлюбно-сімейних відносин. Дослідження родини в цьому разі означає виявлення норм та стандартів залицяння, вибору шлюбного партнера, сексуальної поведінки, взаємин із батьками, іншими родичами та дітьми і, відповідно, санкцій за невиконання тих чи інших норм.

Сім'я – історична форма організації життя людей. Її форми і функції змінюються з розвитком виробництва, техніки, технології, суспільних відносин, культури загалом. Сімейні відносини – це складник суспільних відносин, і розвиток сім'ї – один із найважливіших складників розвитку суспільства, його культури.

Щодо історичних етапів розвитку сім'ї, є принаймні два найбільш загальні погляди. Більшість фахівців вважають, що на ранніх етапах розвитку суспільства в умовах первіснообщинного ладу серед людей мали місце неупорядковані статеві стосунки. На зміну їм прийшов груповий шлюб, де однією сім'єю жили група чоловіків і група жінок. Пізніше сформувався парний шлюб і, відповідно, виникла парна сім'я.

Дослідження історичних форм розвитку сім'ї – це дуже складне питання. Якихось точних даних про форми сім'ї у прадавні часи немає. Сучасні концепції – лише здогади, спроби реконструювати первіснообщинне суспільство на підставі досліджень форм організації життя племен, що перебувають на рівні розвитку родового

⁵ Бровкіна О.В., Баранова С.В. Родина vs дискурс: *Психолінгвістика*. 2019. Т. 25 (2). № 2. С. 31.

суспільства. Певна частина науковців вважають, що вже з самого початку існування виду *Homo sapiens* сім'я була парною⁶. Рід спочатку вівся по материнській лінії, тобто поширеним був матріархат, що, згідно з І. Баховеном, є передбачуваною формою суспільного ладу на ранніх етапах розвитку первіснообщинного суспільства, яка характеризується домінуючою роллю жінки в родині, господарстві, суспільному житті. Матріархальний родинний уклад передбачає зосередження влади в руках жінки⁷. Пізніше, з розвитком знарядь праці, технології, виробництва, з розподілом праці між чоловіками та жінками, виникненням приватної власності, появою такої функції сім'ї, як накопичення певних благ, багатства і передача його спадкоємцям, виникає рід по батьківській лінії. Форма матріархату поступово замінюється на патріархат (patrilinearity – від лат. *pater* – батько + *linea* – лінія), що є формою соціальної організації, за якої чоловік відіграє домінуючу роль в родинному, господарському та суспільному житті⁸.

Історично склалися чотири типи шлюбних відносин⁹:

– груповий шлюб, або дуально-родовий (шлюб, де всі чоловіки одного роду є чоловіками всіх жінок іншого роду, чоловіки ж цього другого роду, відповідно, – чоловіками жінок першого; у межах групового шлюбу виробничі та дітородні стосунки були відірвані одне від одних; такий шлюб ще не став шлюбом персональним, тобто яких-небудь постійних «подружніх» пар не існувало; за таких відносин визначити лінію батьківства було неможливо; походження дітей визначалося тільки по матері, визнавалася лише жіноча лінія споріднення;

– полігінія (спеціальна форма шлюбу, за якої чоловік може бути одночасно одруженим із багатьма жінками; багатоженство; одна з історичних форм шлюбу, характерна здебільшого для доби патріархату);

– поліандрія (спеціальна форма шлюбу, за якої жінка може бути одночасно одруженою з багатьма чоловіками; багатомужжя);

– моногамія (форма шлюбу, за якої кожен може бути одруженим одночасно тільки з однією особою іншої статі);

⁶ Сысенко В.А. Отцы и дети. Социологические исследования. 1986. № 2. С. 100.

⁷ Bachofen des Mutterrecht J.J. Eine Untersuchwig uber die Gynaikokratie der Alten Welt nach ihrer religiosen und rechtlichen Natur in J.J. Bachofen, Gesammelte Werke / Karl Meuli. Basel, 1948. 293 s.

⁸ Cook A.B. A Study of Ancient Religion. Cambridge, 1940. P. 13.

⁹ Введение в гендерные исследования / И.В. Костикова. Москва, 2005. С. 147.

одношлюбність) у двох формах: довічна та така, що допускає розлучення.

У суспільствах західного типу шлюб і, відповідно, родина асоціюється з моногамією. Моногамія рішуче поширилася по всій території Європи. І сьогодні <...> моногамний шлюб є повністю природним та єдино правильним. Британська та американська родини – моногамні, моногамія закріплена законом¹⁰, тобто для англомовних народів більш характерною у наш час є форма моногамії, тому в дослідженні розглядалися саме такі стосунки серед подружжя.

Родина – складна багатфункціональна система, вона виконує низку взаємозалежних функцій. Функція родини – це спосіб прояву активності, життєдіяльності її членів. До функцій варто віднести: економічну, господарсько-побутову, рекреативну чи психологічну, репродуктивну, виховну.

У лінгвістиці надзвичайний внесок у дослідження спілкування в родині зробила Д. Таннен, яка з'ясувала закономірності комунікації між дорослими дітьми та батьками¹¹, вивчалася специфіка діадичної комунікації дітей і батьків. Лінгвісти приділяють увагу також дитячому дискурсу, зокрема двом типам дитячого мовлення: наративу та поясненню. Досліджується проблематика комунікації між братами та сестрами, особливо питання домінування старшого сиблінга над молодшим.

Родинне спілкування вивчається з урахуванням певних соціолінгвістичних чинників. Взаємини чоловіків і жінок у системі «стать – гендер – вік» є соціальним конструктом, за якого можливі як позитивні, так і конфліктні взаємодії. Увага лінгвістів зосереджена на раціональній аргументативній комунікативній діяльності, а також кооперативній мовленнєвій взаємодії в межах симетричних/асиметричних стосунків, маркованих соціолінгвістичними чинниками «гендер» та «вік».

Вивчається конкретне мовне втілення статусних (гендерних і вікових) та позиційних ролей. Сімейний діалогічний дискурс розгортається в умовах симетричних/асиметричних стосунків. Під симетричними розуміють стосунки між комунікантами, які передбачають статусно-рольову рівність та приблизно однаковий вік

¹⁰ Parsons T., Bales R.J. Family, Socialization, and Interaction Process. Glencoe, 1995. P. 279, 284.

¹¹ Tannen D. I Only Say This Because I Love You. London, 2002. 336 p.

мовців, а під асиметричними – стосунки субординації між комунікантами різного соціального статусу, віку, рівня комунікативної компетенції. Глибоко вивчаються розбіжності між сімейним інформативним діалогічним дискурсом та сімейним прескриптивним діалогічним дискурсом.

Родинне спілкування досліджується крізь призму конфронтації, оскільки сучасні розвідки у сфері прагмалінгвістики відображають збільшення інтересу вчених до мовленнєвої взаємодії комунікантів у ситуаціях, що характеризуються недотриманням максим принципу комунікативного співробітництва: конфліктів у спілкуванні, коли мовленнєва поведінка комунікантів визначається застосуванням конфліктного дискурсу (К.В. Бондаренко¹²). Останній характеризується певними закономірностями як у статичному, так і в динамічному аспектах. Ці закономірності втілені у вигляді двох гіпотетичних моделей конфліктної мовленнєвої взаємодії: «ідеальної суперечки» (аргументований дискурс) та «ідеальної сварки» (агресивний дискурс).

Розглянуто особливості родинного спілкування в умовах змін сімейних формацій сучасності (А.А. Бігарі¹³). Ідейні (ціннісні), феміністичні, економічні, соціальні та медичні чинники у сукупності сформували сучасну англомовну сім'ю, якій притаманне різноманіття сімейних формацій, зокрема із симетричними міжособистісними стосунками, перенесення народження дітей на більш пізній період, а також зростання кількості розлучень. Беручи за основу висновки, отримані лінгвістами під час аналізу деяких типових комунікативних ситуацій у сім'ї, комунікації батьків і дітей, а також дитячого дискурсу, дослідження дискурсу сучасної англомовної сім'ї було розширено шляхом детального соціокультурного аналізу сучасних сімейних різновидів, визначення закономірностей вербальної реалізації вольової референції в сьгоднішніх міжособистісних стосунках, відстеження взаємовпливу традиційних і нових стереотипів на рольову парадигму сучасної англомовної сім'ї, виокремлення найбільш конфліктобезпечних комунікативних ситуацій, систематизування

¹² Бондаренко К.В. Лінгвопрагматичний аспект конфліктного англомовного дискурсу (сфера сімейного спілкування). *Прикладна лінгвістика 2007: проблеми і рішення*. Вісник НУК. Електронне видання. Миколаїв, 2007. URL: ev.nuos.edu.ua/.../lingvopragsmatichnii-aspekt-konfliktного-anglomovного-diskursu-sfera-simeinogo-spiлкуvannya (дата звернення: 05.10.2021 р.).

¹³ Бігарі А.А. Дискурс сучасної англомовної сім'ї: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2006. 225 с.

комунікативних стратегій і тактик у сімейному дискурсі за віковими ознаками¹⁴.

Вивчення родинної комунікації відбувається з урахуванням комунікативних стратегій і тактик.

Сучасні уявлення про дискурс віддзеркалюють увесь розвиток лінгвістичної науки. У першій половині ХХ ст. мовознавство упродовж досить тривалого періоду було зосереджене на вивченні однієї з двох діалектично зв'язаних сторін мови – мовної системи, але, починаючи з другої половини 1960-х рр., центр уваги лінгвістів переноситься на іншу сторону цієї діалектичної єдності – мовленнєву діяльність та її продукт – дискурс, формальні характеристики якого були визначені З. Херрісом¹⁵.

Дискурс є складним багатоплановим феноменом, що перебуває у центрі уваги сучасної науки загалом і лінгвістики зокрема: він вивчається філософією, семіотикою, соціальною психологією, теорією штучного інтелекту, етнографією, літературознавством, теорією комунікації, а також різними напрямками лінгвістики: психолінгвістикою, когнітивною лінгвістикою, прагмалінгвістикою, етнолінгвістикою, лінгвокультурологією тощо. Однак у різних науках і в різних парадигмах самої лінгвістики в термін «дискурс» вкладаються різні значення, що ускладнює спілкування між науковцями. Як відзначає С. Міллз, спектр його можливих тлумачень є ширшим, ніж в якогось іншого терміна у літературознавстві та теорії культури¹⁶.

Вивченню дискурсу присвячено безліч досліджень. Теорія дискурсу як прагматизованої форми тексту бере свій початок у концепції Е. Бенвеніста, який розмежовував план дискурсу (*discours*) – мовлення, що привласнюється людиною, яка говорить, і план оповідання (*recit*). Під дискурсом Е. Бенвеніст розуміє будь-яке висловлювання, яке зумовлює наявність комунікантів: адресата, адресанта, а також наміри адресанта певним чином впливати на свого співрозмовника¹⁷.

Дискурс розгортається в **дискурсивному контексті**, що «являє собою єдність соціальних, психологічних, прагматичних характе-

¹⁴ Бігарі А.А. Дискурс сучасної англомовної сім'ї: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2006. 225 с.

¹⁵ Harris Z. Discourse analysis. *Language*. 1952. Vol. 28. P. 1–30.

¹⁶ Mills S. Discourse. London, New York : Routledge, 1997. P. 1.

¹⁷ Бенвеніст Э. Общая лингвистика / пер. с фр., под ред. и со вступ. ст. Ю.С. Степанова. Москва, 2002. С. 276–277.

ристик» дискурсу¹⁸, «поєднуючи в єдиний ланцюжок реальний світ, свідомість і мовлення»¹⁹, тобто компоненти дискурсивного контексту є екстралінгвальним середовищем функціонування дискурсу. «Контекст дискурсу визначає, на що спрямовано прагматичний фокус, як реалізуються мовленнєві акти – прямо чи непрямо, схеми комбінування й сценарії розгортання мовленнєвих актів, мовленнєвих ходів, мовленнєвих кроків у мовленнєвій події, як і послідовність самих мовленнєвих подій у дискурсі»²⁰.

Дискурс родинного спілкування виокремлюємо за соціально-ситуативним параметром чи сферою функціонування (класифікація типів дискурсу І.С. Шевченко та О.І. Морозової²¹). Провівши аналіз його характеристик та особливостей, даємо визначення наведеному типу дискурсу: **дискурс родинного спілкування** – це комунікативна взаємодія мовців, споріднених родинними (шлюбними чи кровними) зв'язками, що характеризується діалогічністю, зверненістю, ситуативністю, спонтанністю, побутовістю та неформальністю. Дослідники дискурсу погоджуються, що дискурс – це форма використання мови, «ситуативно зумовлена інтерсуб'єктна мовленнєво-розумова діяльність, спрямована на взаємну орієнтацію у життєвому просторі на основі надання мовній формі семіотичнозначущості»²². Мисленнєво-комунікативне тлумачення дискурсу, прийняте у нашій роботі, наголошує, що це «інтегральний феномен, мисленнєво-комунікативна діяльність, яка є сукупністю процесу та результату і включає як позалінгвальний, так і, власне, лінгвальний аспект, що зумовлює вибір мовних засобів»²³.

Аналізуючи дискурс родинного спілкування, варто звернути увагу і на його компонент, а саме комунікативну ситуацію.

¹⁸Бенвенист Э. Общая лингвистика / пер. с фр., под ред. и со вступ. ст. Ю.С. Степанова. Москва, 2002. С. 26.

¹⁹Фролова І.С. Стратегія конфронтації в англomовному дискурсі: монографія. Харків, 2009. С. 86.

²⁰ Шевченко І.С. Дискурс и его категории. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*. 2011. № 973. Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. Вип. 68. С. 7.

²¹Шевченко І.С., Морозова О.І. Дискурс як мисленнєво-комунікативна діяльність. *Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен*. Харків, 2005. С. 21–28.

²² Мартинюк А.П. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики. Харків, 2012. С. 11.

²³ Шевченко І.С., Морозова О.І. Дискурс як мисленнєво-комунікативна діяльність. *Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен*. Харків, 2005. С. 28.

Комунікативна ситуація – це «складний комплекс зовнішніх умов спілкування та внутрішніх станів комунікантів, що представлені у мовленнєвій поведінці – висловлюванні, дискурсі»²⁴.

Ситуацію спілкування услід за О.С. Ахмановою та Н.І. Формановською трактуємо як «контекст мовлення, в якому здійснюється певне висловлювання»²⁵, й як «складний комплекс зовнішніх умов і внутрішньої реакції комунікантів, що знаходять вираження в будь-якому висловлюванні»²⁶. Згідно з В.І. Беліковим і Л.П. Крисінім²⁷ комунікативну ситуацію визначають 8 ситуативних змінних: мовець (адресант); слухач (адресат); відносини між мовцем і слухачем та пов'язана з цим тональність спілкування (офіційна – нейтральна – дружня); мета спілкування, яка диктує стратегію спілкування; засіб спілкування (мова або її підсистема, а також парамовні засоби: жести, міміка); спосіб спілкування (усний/письмовий, контактний/дистантний); місце спілкування.

Виокремлюють три основні фази, з яких складається комунікативна ситуація: «1) ініціальна фаза – зав'язування контакту; 2) змістовна фаза – підтримування контакту; 3) фінальна фаза – припинення контакту»²⁸. «Складники комунікативної ситуації – це ситуативні змінні, від яких залежить ефективність комунікації. Зміна значень будь-якого з цих компонентів призводить до зміни комунікативної ситуації, що своєю чергою зумовлює варіювання засобів і поведінки учасників ситуації загалом»²⁹. У сучасній інтерпретації модель комунікативної ситуації включає адресанта, адресата, безпосередньо повідомлення з його мовним кодом, канал зв'язку, зворотний зв'язок, комунікативний контекст.

Комунікативний контекст включає в себе лише ті складники обставин спілкування, які безпосередньо впливають на характер

²⁴ Формановская Н.И. Культура общения и речевого поведения. Москва, 2010. С. 42, 37.

²⁵ Формановская Н.И. Культура общения и речевого поведения. Москва, 2010. С. 42, С. 37.

²⁶ Ibid.

²⁷ Ibid.

²⁸ Солощук Л.В. Взаємодія вербальних і невербальних компонентів комунікації у сучасному англomовному дискурсі : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.04. Київ, 2009. С. 24.

²⁹ Мартинова О.М. Особливості моделювання комунікативної ситуації засобами англomовної прози. *Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка*. 2010. Вип. 51. С. 125.

спілкування. Тобто **комунікативний контекст** – це сукупність лише лінгвістично релевантних компонентів ситуації. Не ситуація сама по собі впливає на текст чи мовлення, а, ймовірно, те, як певні учасники представляють, розуміють чи якимось чином конструюють релевантні для них характеристики такої ситуації; тобто контексти є не об'єктивними, а суб'єктивними конструктами учасників³⁰.

Родинний тематичний репертуар пов'язаний із певною культурою, комунікативним контекстом чи ситуацією, з ролями, функціями чи положенням членів родини, особистісними характеристиками мовців³¹.

Під час спілкування членів англомовної родини виникають різноманітні комунікативні ситуації, де однією з них виступає комунікативна ситуація непорозуміння.

Вивчення процесу комунікації з позиції стратегій і тактик останнім часом стало дуже популярним у германістиці.

Комунікація «стратегічна» за своєю суттю, оскільки спілкування не відбувається без мети. Відповідно до цієї мети відбувається відбір і структурування мовних виразів, комунікативних технологій, каналів і практик.

Саме поняття стратегії увійшло в науковий обіг ще у 80-х рр. минулого століття. «Упередження визначається не тільки своїм змістом, але також способом або стилем мислення чи оцінки, тобто стратегіями...»³². «Поняття стратегії не належить лише лінгвістичній науці, навпаки, цей термін запозичений із військових наук, де стратегія визначається як мистецтво ведення операцій та війн загалом»³³. Стратегія представляє собою когнітивний план спілкування, за допомогою якого контролюється оптимальне вирішення комунікативних завдань адресанта в умовах недостатньої інформації про дії партнера. Хоча мовленнєві стратегії пов'язані з когнітивними аспектами, нас будуть цікавити лише лінгвістичні та інтеракційні характеристики. Вони визначають, як та якими засобами таких цілей буде досягнуто.

³⁰ Дейк ван Т.А. Дискурс и власть: Репрезентация доминирования в языке и коммуникации. Москва, 2013. С. 229.

³¹ Ibid. С. 52.

³² Ibid. С. 294.

³³ Иссерс О.С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи. Москва, 2006. С. 55, С. 100.

Під **дискурсивною стратегією** ми розуміємо «когнітивно-прагматичну програму спілкування, яка ґрунтується на мотивах комуніканта й визначає характер реалізації комунікативних актів у дискурсі». **Дискурсивна тактика** комуніканта – це «спосіб реалізації стратегії, що впливає на вибір ним засобів здійснення комунікативних дій»³⁴.

Інструментом реалізації тієї чи іншої тактики є дискурсивний хід, що має реляційний характер³⁵.

Дискурсивні стратегії розглядають як спосіб досягнення перемоги, переваги в інтелектуальному поєдинку, як складну когнітивну модель (гештальт) узагальнення минулого досвіду, що включає особистісні, локальні, діяльнісні й інші параметри, організовані у свідомості та пам'яті певним чином.

Дискурсивні стратегії мають соціокультурну проєкцію, яка проявляється в дотриманні правил спілкування членами етнокультурного соціуму. Ці правила усвідомлюються нами в процесі соціалізації – іноді в результаті спеціального навчання (дітям зазвичай пояснюють, що і коли можна, а чого не можна говорити), але здебільшого внаслідок спостереження за поведінкою навколишніх.

У будь-якій галузі стратегічний підхід базується на загальних знаннях і когнітивних моделях соціуму та індивіда. У стратегічному процесі немає гарантованого успіху, як немає й єдиного для всіх носіїв мови уявлення про ту чи іншу взаємодію³⁶. Ефективність дискурсивних стратегій визначається результатами або наслідками соціальної взаємодії, незалежно від того, чи є цей результат передбаченим, свідомо спланованим.

Отже, питанням родинної комунікації займаються вчені різних напрямів гуманітарних наук. У нашому дослідженні поняття «родина» ми розуміємо як спільноту, засновану на шлюбі подружжя (батька, матері) та їхніх неодружених дітей (власних та усиновлених), пов'язаних духовно, спільністю побуту та взаємною моральною відповідальністю. У роботі розглядаються моногамні стосунки, оскільки вони є характерними для англomовного суспільства сучасності. Дискурсу англomовного родинного

³⁴ Безугла Л.Р. Вербалізація імпліцитних смислів у німецькомовному діалогічному дискурсі : монографія. Харків, 2007. С. 84.

³⁵ Ibid. С. 85.

³⁶ Иссерс О.С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи. Москва, 2006. С. 55.

спілкування притаманна комунікативна ситуація непорозуміння. Стратегії як когнітивно-прагматичні програми спілкування, що ґрунтуються на мотивах комуніканта й визначають характер реалізації комунікативних актів у дискурсі, пов'язані з загальним задумом спілкування, а тактики складаються із певних мовленнєвих ходів, що відповідають загальній стратегії.

2. Непорозуміння як тип інтерпретації в англомовному родинному дискурсі

Наразі проблематика непорозуміння в дискурсі не викликає жодних сумнівів через природу цього явища. Оскільки комунікативний акт не завжди відбувається досконало, непорозуміння є властивою ознакою комунікації. Спілкування під час конфлікту в родинному дискурсі описують як конфлікт, який відбувається у межах змагання або компромісу або з утіленням конкретних дій, таких як критика чи приниження³⁷. Учасники комунікації переважно намагаються порозумітися та усунути конфлікт. Конфліктна комунікативна ситуація виникає саме тоді, коли комунікативні стратегії у мовленнєвій взаємодії адресанта та адресата значно різняться. Конфлікт виникає на основі комунікативного акту, джерелом якого є суб'єкти комунікації. Дослідники стверджують, що конфлікт – це процес життєдіяльності людини³⁸.

Непорозуміння є комунікативно-когнітивним актом, який виникає під час спілкування між двома або більше комунікантами, і властиве здебільшого слухачеві. Термін «непорозуміння» використовується для позначення тих комунікаційних труднощів, які відкрито виявляють комуніканти під час розмови. Комунікативна ситуація непорозуміння втілюється через конфліктний діалог, який керується стратегіями конфліктування або примирення залежно від кінцевої мети адресанта. Непорозуміння виникає, коли адресант й адресат інтерпретують повідомлення по-різному, але в цьому разі робляться спроби усунути проблему³⁹. Від обох комунікантів вимагається докласти певних зусиль, щоб виявити та виправити проблему непорозуміння. Для того щоб повністю виконати так

³⁷ Sillars A., Canary D., Tafoya M. Conflict and relational quality in families. New York : Routledge. The routledge handbook of family communication (2 ed.), 2013. P. 339.

³⁸ Фадеева Е.В. Основные виды конфликтного речевого взаимодействия. *Вестник Харьковского государственного университета*. 1999. № 435. С. 143–149.

³⁹ Olsina Eva Codó. Managing Understanding in Intercultural Talk: An Empirical Approach to Miscommunication. *Atlantis XXIV* (2). 2002. P. 40.

званий «обов'язок зрозуміти», адресат повинен припустити, що адресант зі свого боку повністю виконав «обов'язок зрозуміти себе»⁴⁰. Комунікація ґрунтується на взаємній довірі між учасниками комунікації, які повністю здатні використовувати вербальні та невербальні мовні засоби для того, щоб уникнути непорозуміння в дискурсі.

Інтерпретація є видом когнітивної діяльності, яка спрямована на передачу сенсу повідомлення адресатові. Непорозуміння в англо-мовному родинному дискурсі зумовлене відмінностями в мовній компетенції комунікації. Непорозуміння виникає за неправильної інтерпретації оцінки одного чи декількох модулів одночасно⁴¹. Виокремлюють такі причини:

1) неправильність сприйняття форми вираження:

(1) MOTHER: "And you live here, too?"

DAUGHTER: "Well, sort of, Mom".

MOTHER: "What does that mean?"

DAUGHTER: "Well, from time to time I stay with old folks" (E. Garfield, p. 172).

У наведеному прикладі викликав непорозуміння вираз «*sort of*» через його неоднозначність.

2) неправильне розуміння лінгвістичних засобів через застосування вульгаризмів, сленгу, професіоналізмів:

(2) DAUGHTER: "Mom, I haven't been feeling right in school lately. I feel like if I can't get out of my chair I'm going to tweak out".

MOTHER: "I don't understand, Candice. What do you mean you're 'going to tweak out'?"

DAUGHTER: "Mom, something just comes over me when I'm in class. I start to get hot and nervous" (C. Doucette, p. 78).

Наведений приклад показує непорозуміння в діалозі між донькою та матір'ю через вживання сленгу. Мати не зрозуміла вираз «*going to tweak out*», бо його вжито як сленг у цьому випадку.

3) використання фразеології, семантики та ідіоматики:

(3) MOTHER: "We haven't decided yet what we're going to do with you".

SON: "What do you mean do with me? Are you mad at me, Mom?"

⁴⁰ Dascal M. Introduction: Some questions about misunderstanding. *Journal of Pragmatics*. 1999. Vol. 31. P. 758.

⁴¹ Демьянков В.З. Понимание как интерпретирующая деятельность. *Вопросы языкознания*. 1993. № 6. С. 58–67.

MOTHER: "I'm so furious with you right now" (C. Adams, p. 132).

У наведеному прикладі використано фразове дієслово *«do with»*, що призвело до неповного порозуміння між комунікантами. Непорозуміння, що спричинені об'єктивними факторами, пов'язані з різною поінформованістю комунікантів. Розуміння повідомлення викликає процес очікування та формування гіпотез щодо розвитку подальшої комунікації. Непорозуміння в родинному дискурсі спричинюється невідповідністю сказаного адресантом. Непорозуміння та неповне чи неправильне розкриття сенсу діалогу в англomовному родинному дискурсі виникає через:

1) відсутність розуміння ситуації, спричинену неповним розумінням певної ситуації чи об'єкта обговорення адресатом. Таким чином, адресату необхідно поставити додаткове запитання для отримання повної інформації:

(4) *SON: "I keep thinking of Sadie".*

MOTHER: "Sadie?".

SON: "Her dog, Mum. Catch up".

MOTHER: "I'm sorry. For no good reason, I thought of the dog as male" (J. Davey, p. 110).

У наведеному прикладі мати дублює сказане сином для того, щоб отримати більше інформації та повністю зрозуміти, про що йде мова. Головною причиною непорозуміння, неповного чи неправильного розкриття сенсу повідомлення є різниця моделі світів, в яких перебувають комуніканти⁴². Це зумовлено відмінністю індивідуальних фонових знань учасників комунікації.

2) недостатня поінформованість та запас знань комуніканта:

(5) *SON: "Dad, why do I shake and scare people?".*

FATHER: "You scare people because you're different".

SON: "I know".

FATHER: "They don't understand. You don't talk like other people. You shake. You have cerebral palsy".

SON: "What's that?".

FATHER: "You were born that way. The brain gives wrong direction to the muscles. People don't understand so they get scared. They don't understand" (Lesson Guide for Captioned Films, XX: A Training and Utilization Guide, p. 881).

⁴² Маковська Н.М. Непорозуміння як проблема когнітивної лінгвістики. *Науковий вісник ВДУ*. 2002. Вип. 5. С. 163.

У цьому прикладі зображено непорозуміння через недостатню поінформованість сина щодо свого захворювання. Таким чином, син хоче дізнатися в батька більше інформації щодо того, чому його бояться люди. Батько намагається донести сину про його хворобу, а син своєю чергою запитус (*what's that?*), що ж означає назва хвороби.

Тож непорозуміння в англomовному родинному дискурсі виникає через недостатню кількість інформації, тому підбір мовних форм залежить від особистісних характеристик, емоційного стану та настрою комунікантів.

Непорозуміння в родинному комунікативному дискурсі проявляється у вигляді конфліктного діалогу, який веде за собою стратегію конфліктування або ж примирення, що залежить від кінцевої мети мовця. Стратегія конфліктування у родинному дискурсі визначається різними тактиками. Тактика приниження характеризується негативною спрямованістю та виражається за допомогою імперативних конструкцій: *"You're not good enough. You'll never be able to amount to anything"* (Т. Journey, р. 59). Під час тактики невизнання мовець використовує заперечення тієї інформації, яку не хоче визнавати: *"I'm not interested in you, I'm not your girlfriend!"* (Н. Mills, р. 187). Тактика вольового натиску втілюється за допомогою конструкцій із модальними дієсловами необхідності: *"You should divorce me right now. I don't need a husband that cannot take care of me"* (J. Policape, р. 143). Тактика звинувачення виражається через негативно забарвлені слова для приниження комуніканта: *"You little bastard! You sorry, no good little bastard! I saw that! You did that on purpose"* (P.R. Westlund, р. 1).

Стратегія примирення реалізується тактикою вибачення, яка виражається завдяки стверджувальній конструкції та зі словами пробачення: *"I was so wrong with what I did, and I'm so very sorry. But I love you and don't want to lose you over this. I'm sorry"* (L. Buchanan, р. 93). Також стратегія примирення виражається тактикою аргументації, яка подається за допомогою конструкцій із використанням порядкових числівників: *"First, I want to apologize for my recent behavior"* (J. Hayworth, р. 240). Тактика ухилення від конфлікту є однією з тактик стратегії примирення та реалізується імперативними конструкціями: *"I've said I'm sorry. It won't happen again. I need to put all the pieces together. Please believe me"* (L. Taylor, р. 214).

Сучасна конфліктологія виокремлює так звані «ділянки конфлікту», які включають потенційні причини або рушійні чинники, до

яких відносять: цінності, відносини, настрої, інформацію, структуру та інтереси⁴³. Таким чином, відбувається зіткнення конфронтуючих поглядів, через що мовець свідомо завдає певної вербальної шкоди іншому учаснику комунікативного акту. Види комунікативних стратегій конфліктної ситуації поділяються на:

- 1) деструктивну (конфронтаційну) стратегію;
- 2) нейтральну стратегію (дистанціювання);
- 3) конструктивну стратегію (кооперації)⁴⁴.

В англійській мові маркерами конфронтаційної стратегії на рівні лексичних одиниць є слова широкої семантики. Вони реалізуються за допомогою заміників будь-якого поняття чи предмета, сигналізуючи про зневажливе ставлення мовця в конфліктному дискурсі. Конфронтаційна стратегія поділяється на маніпулятивну, яка включає в себе тактики докору, погрози, обурення, відмови тощо; а також на стратегію мовної агресії, яка втілюється тактиками образи, обурення, іронії, критики та провокації. Тож розглянемо деякі тактики конфронтаційної стратегії на прикладах в англійському родинному дискурсі.

В англійському родинному дискурсі стратегія маніпулювання виражається тактикою докору та здійснюється із використанням слів-аргументів: *even, still*. Тактика докору використовується для того, щоб викликати сором чи каяття в адресата. Таким чином, адресант намагається надати негативну оцінку адресату, виражаючи невдоволення чи несхвалення певних його дій. У наведеному нижче прикладі проілюстровано застосування тактики докору за допомогою частки *even*: “*But, Mom, you don't understand. Mom, are you even listening to me? Oh, God*” (R. Cristofano, p. 246). Також у цьому прикладі можна простежити тактику обурення, яка виражена словами: *oh, God*. Тактика погрози реалізується повторами, а також в окличних реченнях, у реченнях, в яких використані сполучники *if* або *or* чи наказовий спосіб дієслова, або ж конструкція *had better*. Тактика погрози застосовується мовцем для того, щоб попередити про покарання за певні невиконані дії. Отже, на прикладі ми простежуємо тактику погрози в сімейному дискурсі: “*I'll leave you, Martin. I swear I will. You can't treat me like this*” (E. Curtis, p. 174).

⁴³ Гуменюк Л.Й. Соціальна конфліктологія : підручник. Львів, 2015. С. 34.

⁴⁴ Певнева И.В. Коммуникативные стратегии и тактики в конфликтных ситуациях общения обиходно-бытового и профессионального педагогического дискурсов русской и американской лингвокультур : автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Кемерово, 2008. С. 11.

Стратегія мовної агресії в межах конфронтаційної стратегії втілюється тактикою образи в родинному діалогічному дискурсі, яка своєю чергою виражається за допомогою інвективної лексики або ж осудливим ставленням до поведінки комуніканта: *“Do you have any idea what an idiot you are?”* (B. Storm, p. 127). Тактика обурення, яка характерна для стратегії мовної агресії в родинному дискурсі, реалізується перериванням діалогу спеціальним чи загальним запитаннями: *“Don’t talk to me like that, you hear me?”* (D. Bartoo, p. 112).

Стратегія дистанціювання поділяється на активно-нейтральну стратегію, яка реалізується за допомогою тактик переривання, дистанціювання, поступу чи відмови від діалогу, а також на пасивно-нейтральну, яка втілюється тактиками замовчування, ігнорування, мовчання та погодження. Активно-нейтральна стратегія в англomовному родинному дискурсі втілюється тактикою дистанціювання/ухиляння, або ж її ще називають негативною ввічливістю. Така тактика використовується комунікантом для створення певних комунікативних бар’єрів або кордонів. Тактика дистанціювання/ухиляння зазвичай виражається у вигляді заперечення розуміння питання чи заміни теми: *“Please, Lisa, go and find something to do. I’m busy”* (P. Lively, p. 203). Тактика переривання належить до активно-нейтральної стратегії. Перерваний комунікативний акт являє собою навмисне завершення одним із комунікантів дискурсу. У наведеному нижче прикладі можна побачити використання цієї тактики у родинному дискурсі:

(6) SON: *“No, mother, I cannot and will not see it; but I do see that...”*.

MOTHER: *“Stop, son, not so fast; you will see it all when you are calmer”* (C. Dickens, p. 491).

Пасивно-нейтральна стратегія у родинному діалогічному дискурсі виражається тактикою погодження, маркерами якої є односкладові речення: *“Accepted”, “I understand”, “Ok”, “I agree”*. Нейтральність виражається через короткі речення, які не містять в собі емоційного навантаження: *“OK, OK. That’s enough, Mom. I don’t need to hear anymore”* (M. Delloso, p. 179). Тактика ігнорування застосовується комунікантом у родинному дискурсі для того, щоб ухилитися від дискусії. Вона характеризується небажанням або неможливістю відповісти на конфліктну ситуацію. За наведеним нижче прикладом простежуємо цю тактику:

(7) MOTHER: "Lyle, we need to talk".

DAUGHTER: "Was that Star's backpack I saw on the couch?". She asked, ignoring her (M. Kwasney, p. 89).

Стратегія кооперації здійснюється в межах конструктивного спілкування та спонукає до вживання майбутнього часу і поділяється на стратегії залагодження, співробітництва та компромісу. Маркерами стратегії залагодження є перформативні дієслова та дієслово *to led*. Стратегія оперує такими тактиками, як: зміна теми, згода, поступ, співчуття тощо. Стратегія співробітництва використовується тоді, коли учасники комунікативного акту приходять до певної альтернативи, яка повністю задовольняє інтереси кожного комуніканта. Ця стратегія включає в себе тактики підтримки, переконання, раціонального переконання. Стратегія компромісу розглядається як угода між учасниками комунікації і досягається шляхом взаємних поступок. Стратегія компромісу реалізується завдяки тактикам обіцянки, компліменту, похвали.

Стратегія залагодження у родинному дискурсі виражається за допомогою тактики заміни теми. Зазвичай вона застосовується мовцем для відвернення уваги або уникнення компрометуючих тем. У конфліктній комунікативній ситуації учасник комунікації одразу ж намагається змінити небажану для нього тему. Цю тактику можемо простежити в такому в прикладі:

(8) – *I think I love you.*

– *That's the sauce talking. I'll send some home with you. You can freeze it and try it out on your son next time he visits* (S. Woods, p. 78). Стратегія залагодження конфліктної ситуації в англomовному дискурсі реалізується тактикою співчуття і виражається за допомогою виразу "*I'm sorry*" в більшості випадків: "*Oh, I'm so sorry, I'm so sorry you had to go through that*" (F. Kassindja, p. 546).

У межах стратегії кооперації стратегія співробітництва у родинному дискурсі втілюється за допомогою тактики підтримки, функцією якої є виразити максимальну ввічливість та підкреслити свій інтерес до учасника комунікації. Розглянемо цю тактику на прикладі родинного дискурсу:

(9) – *What's wrong with you?*

– *I'm sorry, I have a bad headache. I have to take a shower.*

– *Okay, dear, I suppose it makes you feel better. You can stay and rest if you wouldn't feel better. I'll ask Dr. Smith to come and check you when I get back from church.*

– *No, you don't have to. I will feel better if I take a shower* (N. Rahim, p. 21).

Стратегія співробітництва реалізується за допомогою тактики переконання у родинному дискурсі. Учасник комунікації, використовуючи тактику переконання, повинен надати певну кількість аргументів для досягнення примирення між учасниками комунікативного акту. Переконання досягається за умови, якщо комуніканти не тільки свідомо погоджуються з наведеними аргументами, а й можуть їх зрозуміти та обґрунтувати. Словом-аргументатором зазвичай виступає *even*: “*Even if you don't want to be here, at least try to act as if you do for your mother's sake*” (P. Bauer, p. 86).

Стратегія компромісу в межах стратегії кооперації втілюється тактикою обіцянки. У родинному дискурсі ця тактика виражається зазвичай фразами “*I swear*”, “*I promise*”: “*I'm very sorry to have caused you so much worry. It will not happen again, I promise you*” (D. Elbury, p. 238). Ця стратегія також реалізується за допомогою тактик компліменту і похвали, які є подібними. Позитивна оцінка знань, умінь та якостей учасника комунікації є головним завданням тактики похвали. Основною метою тактики компліменту є вираження позитивної оцінки зовнішності чи якості адресата для зближення з ним. У наведеному нижче прикладі можемо розглянути ці дві тактики у родинному дискурсі: “*Dear, you look great and you're the one who lost weight*” (F. Hill, p. 145). Таким чином, тактика похвали в цьому прикладі виражається за допомогою фрази “*and you're the one who lost weight*”.

Підсумовуючи вищезазначене, можемо зробити висновки, що конфліктна ситуація в родинному англomовному дискурсі зароджується саме тоді, коли між учасниками комунікативного акту виникає непорозуміння. Таким чином, визначають стратегії і тактики конфлікту, які своєю чергою показують, що поведінка комунікантів у конфліктній ситуації різниться, а кожен конфліктний стиль є ефективним за конкретних умов. Конфронтаційна стратегія орієнтована мовцями на досягання власних цілей та прагнення до самоутвердження в комунікації, незважаючи на інтереси опонента. Стратегія дистанціювання втілюється мовцями, аби уникнути комунікації чи зовсім проігнорувати іншого. Кооперативна стратегія спрямована на комунікативне співробітництво та орієнтована на уникнення конфлікту за допомогою зменшення натиску на одного з

учасників комунікації. Не існує оптимальної стратегії вирішення конфлікту, тому її вибір залежить від утвореної ситуації.

ВИСНОВКИ

Дослідження науковцями комунікативних ситуацій у родинному дискурсі є важливим аспектом, під час якого здійснюється мовленнєвий вплив на адресата в процесі комунікативного акту. Родинним дискурсом визначають комунікативну взаємодію мовців, пов'язаних родинними зв'язками, для яких притаманні ситуативність, побутовість, діалогічність, спонтанність тощо. У межах мовленнєвого акту здійснюється мовленнєвий вплив, який виражається за допомогою стратегій, тактик і лексичних засобів в англомовному родинному дискурсі. Визначено, що мовленнєвий вплив – це дія, спрямована на учасника комунікації в процесі розмови з метою певного впливу.

Успішність та неуспішність комунікативного акту залежить від прагматичності характеру. Неуспішний комунікативний акт призводить до комунікативної невдачі, яка спричинює непорозуміння. З'ясовано, що комунікативна невдача – це неповне розуміння повідомлення мовця. Непорозуміння характеризують як комунікативно-когнітивне явище, яке виникає внаслідок помилкового трактування повідомлення під час комунікативного акту. Визначено, що гендер та вік є чинниками, які достеменно впливають на непорозуміння у родинному дискурсі. Дослідниками виокремлена низка тактик і стратегій, що базуються на гендерних та вікових особливостях мовленнєвої комунікації. В англомовному родинному дискурсі простежуються такі тактики, як: нейтрально-гендерні та преферентно-гендерні, а також нейтрально-вікові та преферентно-вікові, які певним чином впливають на непорозуміння під час комунікації. У роботі описані на лексико-семантичному рівні мовні засоби, які позначаються на комунікативному процесі.

У статті виявлено, що проблема неправильної інтерпретації є причиною непорозуміння в родинному дискурсі. Причинами стають неправильне сприйняття форми вираження, неправильне розуміння лінгвістичних засобів та використання фразеологізмів, семантики та ідіоматики, які спричинюють непорозуміння між комунікантами в англомовному родинному дискурсі. Визначено, що неповне розуміння чи неправильне розкриття сенсу інформації пов'язане з різною поінформованістю учасників комунікації. Таким чином, відсутність

розуміння ситуації або неповне розуміння об'єкта обговорення зумовлює непорозуміння в англомовному родинному дискурсі. Досліджено, що через недостатню кількість інформації виникає непорозуміння, через що підбір мовних форм залежить від особистісних характеристик комуніканта, настрою чи емоційного стану.

У дослідженні було проаналізовано низку стратегій і тактик конфлікту в англомовному родинному дискурсі. Через непорозуміння учасників комунікації можливе розгорання конфлікту. Конфліктна ситуація виникає під час різних комунікативних стратегій. Стратегія розглядається як мистецтво керівництва, а тактики – як втілення поставленої мети через певні прийоми. Таким чином, виокремлено три види комунікативних стратегій конфліктної ситуації (конфронтаційна, дистанціювання та кооперація). Визначено, що втілення комунікантами комунікативних стратегій у конфліктній ситуації здебільшого різняться, що означає ефективність певного конфліктного стилю тільки за конкретних умов. Вибір стратегії завжди залежить від утвореної ситуації.

Перспективи подальших досліджень можуть ґрунтуватися на дослідженні непорозуміння в англомовному родинному дискурсі, що виражене невербальною комунікацією.

АНОТАЦІЯ

У роботі в межах праґма-дискурсивного підходу здійснено аналіз засобів втілення стратегій і тактик у ситуації непорозуміння в англомовному родинному дискурсі, що тлумачимо як комунікативну взаємодію мовців, споріднених родинними (шлюбними чи кровними) зв'язками, яка характеризується діалогічністю, зверненістю, ситуативністю, спонтанністю, побутовістю та неформальністю. Основними причинами непорозуміння в англомовному родинному дискурсі є неправильність сприйняття інформації, інтерпретації лінгвістичних засобів, використання фразеології, ідіоматики та семантики. Також непорозуміння спричинені об'єктивними факторами, які включають в себе різну поінформованість учасників комунікації. Неправильне розкриття сенсу діалогу виникає через недостатню кількість інформації щодо ситуації, про яку йде мова, або через недостатній запас знань одного з комунікантів. Непорозуміння проявляється у вигляді конфлікту, який втілюється через стратегії конфліктування та примирення. Саме від адресанта залежить, якій ситуації підпорядковуватися.

Література

1. Аристотель. Политика. Москва, 1983. 400 с.
2. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. Москва, 2010. 576 с.
3. Безугла Л.Р. Вербалізація імпліцитних смислів у німецькомовному діалогічному дискурсі : монографія. Харків, 2007. 332 с.
4. Беликов В.И., Крысин Л.П. Социолінгвістика. Москва, 2001. 439 с.
5. Бенвенист Э. Общая лингвистика / пер. с фр. ; под ред. и со вступ. ст. Ю.С. Степанова. Москва, 2002. 446 с.
6. Бігарі А.А. Дискурс сучасної англomовної сім'ї: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2006. 225 с.
7. Бондаренко К.В. Лінгвопрагматичний аспект конфліктного англomовного дискурсу (сфера сімейного спілкування). Прикладна лінгвістика 2007: проблеми і рішення. *Вісник НУК. Електронне видання*. Миколаїв, 2007. URL: ev.nuos.edu.ua/.../lingvopragmatichnii-aspekt-konfliktного-anglomovного-diskursu-sfera-simeinogo-splikuvan-pyu (дата звернення: 05.10.2021 р.).
8. Бровкіна О.В., Баранова С.В. Родина vs дискурс. *Психо-лінгвістика*. 2019. Т. 25 (2). № 2. С. 31–49.
9. Введение в гендерные исследования / И.В. Костикова. Москва, 2005. 255 с.
10. Гуменюк Л.Й. Соціальна конфліктологія : підручник. Львів, 2015. 564 с.
11. Дейк ван Т.А. Дискурс и власть. Репрезентация доминирования в языке и коммуникации. Москва, 2013. 344 с.
12. Демьянков В.З. Понимание как интерпретирующая деятельность. *Вопросы языкознания*. 1993. № 6. С. 58–67.
13. Жвинклене А. Семейная интеграция как объект исследования. *Социологические исследования*. 1987. № 1. С. 72–74.
14. Иссерс О.С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи. Москва, 2006. 228 с.
15. Маковська Н.М. Непорозуміння як проблема когнітивної лінгвістики. *Науковий вісник ВДУ*. 2002. Вип. 5. С. 159–165.
16. Мартинова О.М. Особливості моделювання комунікативної ситуації засобами англomовної прози. *Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка*. 2010. Вип. 51. С. 125–127.
17. Мартинюк А.П. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики. Харків, 2012. 196 с.

18. Певнева И.В. Коммуникативные стратегии и тактики в конфликтных ситуациях общения обиходно-бытового и профессионального педагогического дискурсов русской и американской лингвокультур: автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Кемерово, 2008. 19 с.

19. Словник синонімів української мови: понад 2500 синонімічних гнізд / О.С. Вусик. Тернопіль, 2013. 576 с.

20. Солощук Л.В. Взаємодія вербальних і невербальних компонентів комунікації у сучасному англомовному дискурсі: автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.04. Київ, 2009. 40 с.

21. Сысенко В.А. Отцы и дети. Социологические исследования. 1986. № 2. С. 100–102.

22. Фадеева Е.В. Основные виды конфликтного речевого взаимодействия. Вестник Харьковского государственного университета. 1999. № 435. С. 143–149.

23. Формановская Н.И. Культура общения и речевого поведения. Москва, 2010. 237 с.

24. Фролова І.Є. Стратегія конфронтації в англомовному дискурсі: монографія. Харків, 2009. 344 с.

25. Харчев А.Г. Социология семьи: проблемы становления науки. Москва, 2003. 342 с.

26. Шевченко І.С., Морозова О.І. Дискурс як мисленнєво-комунікативна діяльність. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен. Харків, 2005. С. 21–28.

27. Шевченко І.С. Дискурс и его категории. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*. 2011. № 973. Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. Вип. 68. С. 6–12.

28. Bachofen des Mutterrecht J.J. Eine Untersuchwig uber die Gynaikokratie der Alten Welt nach ihrer religiösen und rechtlichen Natur in J.J. Bachofen, Gesammelte Werke / Karl Meuli. Basel, 1948. 293 s.

29. Cook A.B. A Study of Ancient Religion. Cambridge, 1940. 89 p.

30. Dascal M. Introduction: Some questions about misunderstanding. *Journal of Pragmatics*. 1999. Vol. 31. P. 753–762.

31. Harris Z. Discourse analysis. *Language*. 1952. Vol. 28. P. 1–30.

32. Mills S. Discourse. London, New York: Routledge, 1997. 177 p.

33. Olsina Eva Codó. Managing Understanding in Intercultural Talk: An Empirical Approach to Miscommunication. *Atlantis XXIV (2)*. 2002. 57 p.

34. Parsons T., Bales R.J. Family, Socialization, and Interaction Process. Glencoe, 1995. 440 p.
35. Sillars A., Canary D., Tafoya M. Conflict and relational quality in families. New York : Routledge. The routledge handbook of family communication (2 ed.), 2013. P. 338–357.
36. Tannen D. I Only Say This Because I Love You. London, 2002. 336 p.

Список джерел ілюстративного матеріалу

1. Adams C. Just Say Mikey. Booklocker.com, 2002. 204 p.
2. Bartoo D. Her Lying Eyes. Kindle Edition, 2009. 168 p.
3. Bauer P. Saving Christmas. Harlequin American Romance, 1999. 256 p.
4. Buchanan L. Christmas at Emelia's. Kindle Edition, 2020. 108 p.
5. Cristofano R. Identical. iUniverse, 2006. 396 p.
6. Curtis E. Invite Me In: Would you invite a stranger into your home. Transworld Digital, 2021. 390 p.
7. Davey J. Another Mother's Son. Vintage Digital, 2015. 306 p.
8. Delloso M. Scream: A Novel. Realms, 2010. 320 p.
9. Dickens C. A Weekly Journal: Household Words. University of Toronto Press, 1973. 534 p.
10. Doucette C. It Can Happen to Any Family: How Drugs Took My Daughter's Life. Inspiring Voices, 2012. 284 p.
11. Elbury D. The Officer and the Lady. Mills & Boo, 2006. 382 p.
12. Garfield E. Women's Fiction from Latin America. Wayne State University Press, 1988. 355 p.
13. Hayworth J. Winter at Mustang Ridge. Signet, 2014. 384 p.
14. Hill F. Bank Notes.lulu.com, 2013. 338 p.
15. Journey T. I am Tina. FriesenPress, 2013. 208 p.
16. Kassindja F. Do they hear you when you cry. Delta, 1999. 544 p.
17. Kwasney M. Baby Blue: A Novel. Henry Holt and Co. (BYR), 2004. 213 p.
18. Lesson Guide for Captioned Films, XX: A Training and Utilization Guide. Silver Spring, 1984. 985 p.
19. Lively P. Moon Tiger. Grove Press, 1997. 224 p.
20. Mills H. Remember Me. Kindle Edition, 2012. 396 p.
21. Policape J. The Gift of Misfortune. Xlibris, 2010. 290 p.
22. Rahim N. Grandmother, Mother, Daughter. Rosedog Pr, 2010. 166 p.

23. Storm B. The Beautiful Ashes of Gomez. Kregel Publications, 2020. 352 p.
24. Taylor L. Rising to the Occasion. Arrow, 2003. 528 p.
25. Westlund P.R. The Brant Boys. Authorhouse, 2002. 364 p.
26. Woods S. For the Love of Pete. Mira Books, 2010. 488 p.

Information about the author:

Brovkina Oksana Volodymyrivna,

Candidate of Philological Sciences,

Senior Lecturer at the Department of Germanic Philology

Sumy State University

2, Rymyskogo-Korsakova str., Sumy, 40007, Ukraine

The project was implemented with the support of

The Center for Ukrainian and European Scientific Cooperation is a non-governmental organization, which was established in 2010 with a view to ensuring the development of international science and education in Ukraine by organizing different scientific events for Ukrainian academic community.

The priority guidelines of the Centre for Ukrainian and European Scientific Cooperation

1. International scientific events in the EU

Assistance to Ukrainian scientists in participating in international scientific events that take place within the territory of the EU countries, in particular, participation in academic conferences and internships, elaboration of collective monographs.

2. Scientific analytical research

Implementation of scientific analytical research aimed at studying best practices of higher education establishments, research institutions, and subjects of public administration in the sphere of education and science of the EU countries towards the organization of educational process and scientific activities, as well as the state certification of academic staff.

3. International institutions study visits

The organisation of institutional visits for domestic students, postgraduates, young lecturers and scientists to international and European institutes, government authorities of the European Union countries.

4. International scientific events in Ukraine with the involvement of EU speakers

The organisation of academic conferences, trainings, workshops, and round tables in picturesque Ukrainian cities for domestic scholars with the involvement of leading scholars, coaches, government leaders of domestic and neighbouring EU countries as main speakers.

Contacts:

Head Office of the Center for Ukrainian and European Scientific Cooperation:
88000, Uzhhorod, 25, Mytraka str.
+38 (099) 733 42 54
info@cuesc.org.ua

www.cuesc.org.ua

Izdevniecība “Baltija Publishing”
Valdeķu iela 62 – 156, Rīga, LV-1058
E-mail: office@baltijapublishing.lv

Iespiests tipogrāfijā SIA “Izdevniecība “Baltija Publishing”
Parakstīts iespiešanai: 2022. gada 1. marts
Tirāža 150 eks.